

■ Marina SVETAYEVA

22 aprel 2017

WWW.KASPI.AZ

(Əvvəli ötən sayımızda)

Mən hər dəfə “dalğa” deyəndə göz yaşlarım kağıza axırdı və bəzən də elə bu səbəbdən yeni dəstə (burada “dəstə” 24 səhifəlik kağız topası - X.N.) toplamaq lazım gəlirdi.

Mənim bu sevgimdən heç kim xəbər tutmurdu və 1902-ci ilin noyabrında anam bizim otağa gələrək “dənizə gedirik” deyəndə sehrli sözləri dediyinin özü belə fərqi nə varmadı “Dənizə gedirik” deməklə, əməl edə bilməyəcəyi vədi verdi.

Bu dəqiqədən xəyalən mən dənizə getdim, bütün bu səfərdə gələcək günlərdə fasiləsiz olaraq, təkbaşına Dənizə getdim.

İndiyədək öz inadkar və yorucu səsimlə hamıya və hər kəsə: - “Gəl arzu tutaq!” demişəm. Sayıqlamalar, anamın öskürmə və boğulmaları, çığırtıları və cırıltılı səslərin təsiri altında az qala silkələnən evdən inadla, diktatorcasına və dilənçi kimi keçərək: - “Gəl, arzu tutaq!” demişəm. Zira, əvvəllər elə bilirdik ki, arzu elə təklidir, arzu təkliyin maddi sübutu, onun qaynağı və yeganə cəzasıdır. Qaydası və fəaliyyət sahəsi isə

kimi buruqlu həflərlə: “Tez gəlin. Bura çox gözəldir” cümlələri...

Bu açıqcanı özümlə götürdüm. Onu həmin an Valeriyadan oğurladım. Oğurladım və sanki qızlar yeniyetmə sevgisini quyuya atdığı kimi öz qara paltarımın içərilərində gizlətdim. Bu açıqcaya mən hər zaman partanın qağını alım ilə saxlayaraq, ildırım sürəti ilə baxırdım, az qala onu gözlərimlə yandırır və yeyirdim. Mən bu açıqca ilə o qız öz sevgilisi ilə yaşadığı kimi yaşayırdım - gizli, təhlükəli, qapalı, zövqlə...

Bu qara tabuta bənzər “mağara partamın” dərinliyində xəzinə var idi. Bu qara tabutun - xəzinə partamın dərinliyində dəniz var idi. Mənim dənizim. Partanın qaralığından dəniz də qaralmışdı. Zira, mən onu oğurlamışdım ki, başqaları, başqa görənələr unutsun. Ancaq məndə olsun, mənim olsun.

Beləcə tünd çəhrayı avstraliya balıqqulağını əlimlə qulağımda saxlayaraq, gözlərim önündə tünd göy rəngli açıqca, mən həyatımın bu ən uzun, ən kimsəsiz, ən dolğun ayını, ardınca heç zaman yeni günü başlamayan əzəmətli axşamını xatirimdən silməyə çalışdım.

- Asya! Musya! Baxın! Dəniz!

od kimi yanırdı və mən “dənizə” getməyə icazə istəməkdənsə, ölümü üstün tutardım.

Amma anam tamam sağlam olsaydı və mənimlə başqa analar qızları ilə olduğu kimi səmimi rəftar etsəydi belə, mən yenə də dənizə getmək istəməyəcəkdim.

Dəniz burada idi, mən də burda idim və bizim aramızda gecə, gecənin və yad otağın qaranlığı var idi. Bir gün bu qaranlıq mütləq keçəcək və bizimkilər hər ikisi burada olacaq.

Dəniz burda idi, mən də burda idim və bizim aramızda xoşbəxtlik anlayışı yaddan çıxırdı.

Mən bu gecə dənizə elə gedərdim ki... (Bəs kimin yanına-nə vaxt?). Amma təkcə mən onun yox, bu axşam-gecənin qaranlığından keçərək, o da mənim yanıma gələcək; mənim yanıma, bütünlüklə.

Dəniz buradadı və sabah mən onu görəcəyəm. İndi və sabah. Sahib olmanın bu cür bütövlüyünü və mülkiyyətin bu cür rahatlığını mən artıq heç zaman hiss etməmişəm.

Dəniz buradadır, amma mən onu görmədiyim üçün harda olduğunu da bilmirəm - sanki o, hər yerdədir, onun

Asya ilə Volodya qupquru idilər və qayanın hamar divarına dırmaşırlar və orda küknarların altından topladıqları qozaları sovururlar.

Bədənim quruyarkən baxır və görürəm ki, uzaq olduğu üçün solğun görünən Qurbağa qayasının arxasında hələ çoxlu su var. Və o həmin, gümüş çalan, ağ, parlaq cizgilərlə bitir, bütün bu nöqtələr isə balaca dalğalardır. Mən bütövlükdə duzlu idim - başmaqlarım da duzludu.

Dəniz mavidir və duzludur.

Və birdən-birə ona kürəyimi çevirərək qaya parçası ilə qayanın üzərində yazıram: Əlvida, azad mühit!

Şeirlər uzundur və mən əlimin çatdığı ən hündür yerdən yazmağa başladım. Amma öz bilik və təcrübəmə əsasən deyirəm, şeirlər o qədər uzundu ki, heç bir qayaya sığmaz, digər tərəfdən isə, yaxınlıqda o cür hamar qayalıq yoxdur. Hərfləri lap balacalaşdırıb yazıram, sətirləri sıxlaşdırıb və darlaşdırıram və bilirəm ki, indi dalğa gələcək və yazıb bitirməyimə imkan verməyəcək, beləliklə də, arzum həyata keçməyəcək. Hansı arzu? - Hə dəniz! - Onda, deməli, heç bir arzu yoxdur? Amma fərqi yoxdur-hətta arzu olmadan da yazıram! Mən dalğaya qədər yazmalıyam, dalğa isə artıq gəlir və mən demək olar ki, artıq imzani da qoymağa imkan tapıram.

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

- və hər şey silindi və hər şey yenisən yaşdır və yenə hamar səth, artıq o granit kimi qarıdır...

Dənizi mən o ilk görüşdən bəri, heç zaman sevməmişəm. Mən davamlı olaraq hamı kimi ondan istifadə etməyə və onunla oynamağı öyrənmişəm: lap böyük sevgi xəyalında olan, hər bir hadisədən istifadə etməyə çalışan gənc oğlan kimi daşlar yığmaq və onda dalğalanmağı öyrənmişəm.

Həmin vaxtdan otuz il keçir. Görürəm ki, mənim dəniz hesab etdiyim Puşkin sinəsi imiş - Puşkin sinəsinə gəlmişəm. Napoleonla, Bayronla, səsküylə, Plekslə və onun qəlbinin dalğaları ilə birgə Puşkin sinəsi... Və əlbəttə ki, mən Aralıq dənizində Qurbağa qayasındadır, sonra Qara dənizdə, daha sonra isə Atlantikdə, bu sinəni tanımadım.

Dünyanın bütün göyü və dənizlərini canına çəkmiş Puşkin sinəsinə - həmin göy rəngli açıqcaya.

(Daha doğrusu - mənim duyumumla səsküyə yaradan həmin balıqqulağına)

Dənizə: dəniz + Puşkinə sevgi, dəniz + şair, yox! - şair + dəniz, unudulmaz Pasternakdan bəhs edən iki mühi :

Azad şeirin mühiti

Şeirin azad mühiti ilə birlikdədir

- tənhaləşərkən və ya tənha olduğun fərz etmək üçün yeganə lirik ovqat.

Amma eyni zamanda dənizin də Puşkinə sevgisi var idi: dəniz-dostdur, səsləyən və gözləyən dəniz, Puşkinin onu unudacağından qorxan, Puşkinin canlı kimi vəd verdiyi dəniz. Dəniz, sahili ilə üzəüz xoşbəxt sevgili kimidir.

Bu cür dəniz mənim dənizimdir. Mənim və Puşkinin dənizi isə ancaq kağızın üzərində və daxilində ola bilər.

Və bir də Puşkinin dənizi azadlıq dənizi idi. İnsanlar və dənizlərlə bu cür görüşürsən. Bu cür ayrılırsan. Mən necə bacardım axı, dənizlə ilk dəfə salamlaşarkən, onunla əbədi ayrılarkən Puşkinin hiss etdiyini hiss etməyi - çünki Puşkin görüş və ayrılıq arasında sonuncu dəfə dayanmışdı.

Bəlkə də elə buna görə mən balaca uşaq olarkən öz əlimlə “Əlvida, azad mühit!” sözlərini yazırdım. Və mən heç bir səbəb olmadan həyatımdakı bütün əşyaları sevirdim... Görüşərək deyil, vidalaşaraq sevirdim... Qovuşaraq deyil, ayrılaraq... Həyata deyil, ölümə doğru...

Və artıq mənim dənizlə görüşüm həm də məhz azad mühiti olan, amma qarşımda olmayan dənizlə ikinə vidalaşmışım oldu, mən əsl dənizə kürəyimi çevirən kimi qarşımda olan həmin birinciyə görə sevmə bilmədiyim dənizlə vidalaşaraq ağdan-boza, səthdən-səthə keçir və sanki yenidən doğulurdum.

Onu da deyim ki, mən öz savadsız uşaq illərimdə mühit eyniləşməsinə şeirlərlə dərk etməli oldum; “azad mühit”in dəniz yox, şeir olduğu, daha doğrusu bunun heç zaman vidalaşmadığım yeganə mühit olduğu məlum oldu.

Rus dilindən tərcümə edən:
Xatirə Nurgül

əjdahaların təkliyi kimidir. Bununla bərişana qədər həyat keçib gedəcək, mən isə hələ lap balaca qız idim.

- Asya, gəl arzu tutaq! Gəl bir az arzulayaq! Lap balaca arzu.

- Biz bu gün artıq arzu tutmuşuq və mən tənə gəlmişəm. Mən şəkil çəkmək istəyirəm.

- Asya! Mən sənə yumurta verərəm.

- Sən onu sındırdın.

- Mən onu ancaq içindən sındırdım, çölü salamatdı.

- Onda gəl tutaq. Amma tez ol-tez arzu tutaq. Çünki mən rəsm çəkmək istəyirəm.

Yumurta verildi, o dəqiqə də geri alındı, çünki Asyanın daşlar və balıqqulaqlarından başqa dəniz haqda ehtiyatda olan arzuları yox idi. Bəzən mən onu balıqqulaqlarına görə kətləyirdim.

Asya ilə Dənizə cıncıl üstündə gəzərək gedirdim, dənizi Krimdən tanıyan böyük bacım Valeriya ilə isə qız qayası və rəhbər qayasına və “gəl arzu tutaq” sözlərindən sonra, özündən başqa hər şeyə çevrilən mənim dənizimdən geriye qalan kədərli məchulluğumdan əsər-əlamət qalmırdı.

Görəsən, mən onlardan - Asyadan, Valeriyadan, mürebbiyə Mariya Nemxovnadən, bizimlə gəlmiş qulluqçu Arışadan nə istəyirdim?

Bəlkə Tver bulvarında, səsküylü dalğaların əhatəsində dayanan Puşkin abidəsini? Yox, heç bu da yox. Mənim dənizə heç bir tamaşaçı marağım və ondan maddi heç bir istəyim yox idi. Əvəzində qulağa tutaraq dinləyərək çəhrayı rəngli Avstraliya balıqqulağının səsküyü var idi, mənim hətta üzdən tanımadığım həmin Bayronun və həmin Napoleonun dumanlı xəyalları vardı. Ən əsası Puşkinin məşğuliyyəti olan sözlərin tələffüzü qaydasında da kədər vardı.

Və əgər Asya nəyi isə öyrənərək “daşlar, balıqqulağı” deyirdisə, əgər Valeriya Krim təcrübəsinə əsasən nəyi isə qilisiniya və Simeiz adlandırırıdsay, mən bütün arzularıma nəzərən heç nəyə ad qoya bilmirdim.

Amma ən son dəqiqədə yardım gəlirdi. İlk və yeganə dəniz gerçəkliyi: bizim getdiyimiz Nervi adlı yerdən - Nadi İlovayskidən göy rəngli açıqca. Bütünlüklə göy rəngdə: bu cür tam göy rəngli açıqca mən heç zaman görməmişdim və varlığından bixəbər idim.

Tünd göy rəngli küknar ağacları - açıq-göy rəngli ay-tünd göy rəngli buludlar - açıq-göy rəngli dirəklər də elə bu cür tünd göy rəngdədir, hətta dəniz də görünür. Balaca, nəhəng, tamamilə qara, tamamilə görünməz dəniz. Qırıqlarda isə bizdən olmayan dahinin ötüb getdiyi buludlarda , bir az saçları

- Harda? Harda?

- Budur, burada!

Bu seyrək meşə, çubuq və kəndirle dolu və hardasa aşağıda şaquli boz, ağ su, o rəsm əsərində İsa Məsihin xalqın qarşısında peyda olması anı kimi (Rus rəssamı Aleksandr İvanovun İsa Məsihe həsr olunmuş rəsm əsəri), bir anlıq.

Bu dənizdir? Asya ilə açıq-aydın və nifrətlə donquldandırıldı.

Amma anam izah edirdi ki, bu, Genuiz körfəzidir, Genuiz körfəzi həmişə belə olur. Sabah dənizə çatırıq.

Amma sabah və çox, çox sabahlar yenə dəniz olmadı, dar küçənin yarganında Genuiz mehmanxanasının dik yamacı göründü. Bu qədər sıx evlərin arasında, dəniz əgər olsaydı belə, geri çəkildilər. Atamla limandakı gəzintilər hesaba alınmamışdı. O “dənizə” mən heç nəzər də salmadım, bildirdim axı bu, körfəzdir.

Bir sözlə mən hələ də dənizə gedirdim və nə qədər yaxın getsəm, ona o qədər az inanardım. Ən sonuncu Genuiz günündə isə tamamilə özümü itirdim və hətta atam anamın istiliklərinin cənabın azca tərpənməsinə görə sevinirdi zaman, mən də azca da olsa sevinirdim: - “Hə, uşaqlar! Bu axşam dənizi görəcəksiz!” Amma dəniz - hər şeyi güzəştə gedirdi, zira biz nəhayət ki, bütün bu mehmanxalardan, perronlardan, vaqonlardan, Modan və Viktor Emma nuillərdən sonra “bu axşam” bütün sandıqlarımızla və bağlamalarla “Pension Russe”yə (fr. Rus pansionu) yığılmışdıq. Gecə oldu və bu günədək heç zaman görmədiyim qorxu dolu baxışlarla baxan qaz alovlandı və titrədi. Anam da

olmadığı yer yoxdur, mən onda dənizə sanki qara partadakı açıqca kimiyəm.

Bu, mənim həyatımın ən böyük gəcəsi idi.

Dəniz buradadır və burada yoxdur.

Səhər, dənizə gedərkən, Valeriya:

- Qoxunu hiss edirsən? Buradan iy gəlir!

Hiss etməmək mümkün deyil! Buradan da, hər yerdən də iy gəlir, amma... Məsələ bundadır ki, azad mühtdən bu qoxu gəlirmi və göy rəngli açıqcanın da bu cür qoxusu olurmu bilməyəcəyəm.

Ehtiyat edirəm.

Dəniz. Gözümü geniş açıb baxıram (18 il sonra mən bu cür ilk dəfə Bloka baxmışam).

Qara, yerə yapışıq qaya... hündür, dimdik dəmir çubuq. - Bu qaya Qurbağa adlanırdı, ağa oğlu Volodya tələsik tanış edir. Bu bizim Qurbağadır.

Məndən Qurbağaya qədər az yol var: azacıq, təmiz, şəffaf su: dibində daşlar və şüşələr var (Asyanın).

Bu isə mağaradır - Volodya ayaqlarının altına nəzər salaraq izah edir - o da bizim mağaradır, burda hər şey bizimdi, istəyirsən dırmaşmaq! Amma sən yıxılırsan!

Bu ağır, geyim kimi ancaq rusların istifadə etdiyi başmaqlarımla tünd qəhvəyi rəngli paltarda keçir kimi dırmaşıram və yıxılıram - dərhal suya yıxılıram (dənizə yox, suya), kürən Volodya isə məni çıxarır və başmaqlarıma dolmuş suyu yerə boşaldır. Sonra isə mən başmaqlarımın yanında əyləşərək, paltarımın da, mənim də qurumağımızı gözləyirəm ki, anam suya yıxılmağımı bilməsin.